

6. Земская Е.А. К построению типологии коммуникативных неудач // Русский язык в его функционировании. Коммуникативно-прагматический аспект. – М.: Наука, 1993. – С. 30-59.
7. Караулов Ю.Н. Русская языковая личность и задачи её изучения // Язык и личность. М., 1989.
8. Красных В.В. Основы психолингвистики и теории коммуникации. М., 2001.
9. Клюев Е.В. Речевая коммуникация. – М.: Приор, 1998. – 224с.
10. Славова Л.Л. Типологія комунікативних невдач (на матеріалі сучасного англійського мовлення). – Житомир, 2005. – 107 с.
11. Christie A. The Case of the Rich Woman. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 259с.
12. Hailey A. Hotel. – London: Pan Books, 1965. – 413 p.
13. Mansfield K. Selected Stories. – М.: Foreign Language Publishing House, 1957. – 182p.
14. Maugham W.S The Creative Impulse // Honeymoon and Other Stories by English Writers. – М.: Айрис Пресс, 2002. – 280p.
15. Maugham W.S. The Voice of the Turtle // Honeymoon and Other Stories by English Writers. – М.: Айрис Пресс, 2002. – 280 p.
16. Maugham W.S. Theatre // Вінниця: Нова книга, 2002. – С.147.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ольга Мартинова – викладач кафедри англійської мови Житомирського державного університету ім. І.Франка.
Наукові інтереси: комунікативна лінгвістика англійської мови.

ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОГО НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ДИСКУРСУ

Світлана МОЙСЕЄНКО (Київ, Україна)

Ця стаття присвячена науково-технічному дискурсу, що за своєю прагматичною спрямованістю належить до інформативного/аргументативного типу дискурсу.

This article is devoted to the scientific and technical discourse that in accordance with its pragmatic trend belongs to the informative and argumentative type of discourse.

Як відомо, тексти підлягають розгляду з різних точок зору. В поданій роботі наша мета – розглянути науково-технічні тексти з точки зору їх прагматичної цінності, а також жанрово-стильові, комунікативні та метакомунікативні особливості цих текстів.

Розв'язання практичних завдань різних галузей науки й техніки зумовлює інтерес до вивчення науково-технічного тексту на підставі теоретичного доробку досліджень мови й мовлення. Насамперед наше завдання – розглянути матеріали науково-технічного тексту як форми фіксації писемної інформації, спрямованої на процес чи результат, інформативної та аргументативної.

Розгляд дискурсу з погляду прагматики (що розуміється семіотично як частина моррісовської тріади семантика – синтактика – прагматика) варто розпочати з аналізу схеми, запропонованої бельгійським лінгвістом Е. Бюїссансом [6: 45 - 97]. Вона полягає в наступному: «langue – система, певна відхилена розумова конструкція, discours – комбінації, за допомогою реалізації яких мовознавець використовує код мови, (тобто сема), parole – механізм, що дозволяє здійснити ці комбінації (тобто семіотичний акт)».

Слід згадати про те, що у французькій лінгвістиці існує позиція, запропонована Емілем Бенвеністом: дискурс не є простою сумою фраз, при його створенні відбувається розрив із граматичною будовою мови. Дискурс – це такий емпіричний об'єкт, з яким зіштовхується лінгвіст, коли він відкриває сліди суб'єкта акту висловлювання, формальні елементи, що вказують на присвоєння мови тими, хто говорить [2].

Тут ми бачимо, по суті, підтвердження того, що дискурс може розумітися як індивідуальний надмовний код, що підкорює собі граматичну будову мови. Розуміння такого коду вимагає з боку реципієнта певних зусиль, спрямованих на «підключення» до коду дискурсу і, таким чином, включення себе в мовленнєву ситуацію.

За своєю прагматичною спрямованістю англomовний науково-технічний дискурс належить до інформативного/аргументативного типу дискурсу [7: 42]. Невід'ємною складовою його змісту є ілюкутивна сила переконливості, що спонукає читача сприймати зміст науково-технічного дискурсу як вірогідний.

Автор науково-технічного тексту, як ініціатор спілкування, створює певний текст і розгортає його у певній логічній послідовності. При цьому він виконує певну стратегічну і тактичну програму досягнення прагматичних цілей свого спілкування з читачем. У такому розумінні, дискурс науково-технічного тексту є інформативним, тому що автор намагається

надати читачеві певну інформацію у формі переконливих аргументів з метою подальшого розширення, або, навіть, зміни світобачення, світосприйняття читача.

Говорячи про інформативність науково-технічного дискурсу, варто зазначити, що він складається з декількох мовленнєвих актів. А саме, з аргументативного мовленнєвого акту та інформативного мовленнєвого акту [4: 302 – 303].

Аргументативний мовленнєвий акт спрямований на надання читачеві переконливих аргументів з метою зміни його світобачення, світосприйняття.

Інформативний мовленнєвий акт науково-технічного тексту спрямований на надання читачеві певної інформації науково-технічного змісту.

Який з вище зазначених мовленнєвих актів є ведучим у науково-технічному дискурсі?

Деякі науковці, зокрема [1: 109 – 234] відносять науково-технічний дискурс до аргументативного дискурсу. І в цьому є сенс. Але, на наше переконання, науково-технічний дискурс є більш інформативним, оскільки не можливо з кожним текстом, з кожною науковою точкою зору змінювати світобачення, світосприйняття. Читач може усвідомлювати наявність тієї чи іншої наукової думки, навіть повністю протилежної його думці. Але не кожна наукова точка зору може змінювати світобачення читача. Більш того, наявність інших поглядів є нормативною в сучасному суспільстві і свідчить про толерантність суспільства взагалі, і толерантність, зваженість, високу культуру поведінки учасників науково-технічної комунікації.

Саме тому ми наголошуємо, що дискурс науково-технічного тексту є інформативним, і його прагматична цінність полягає в тому, щоб надати читачеві певну інформацію науково-технічного змісту з метою розширення світобачення читача і, навіть, з метою подальшої зміни його світосприйняття.

Щодо учасників комунікації науково-технічного дискурсу, варто зазначити, що автор і читач повинні бути в певній мірі, фахівцями тієї галузі знань, про яку йдеться в тексті. Ступінь фахової підготовки, рівень знань автора і читача може бути різним. Автор може мати як більш високий, так і більш низький рівень знань, ніж його читач. Інколи ці рівні можуть бути більш-менш тотожними.

Людині, як відомо, цікаво говорити з людиною, яка має приблизно такий же рівень знань, або ж більш високий. Саме тому науково-технічні тексти мають певну жорстку структуру, яка дозволяє не тільки орієнтуватися читачеві в потоці інформації, але й корегує співвідношення фахової підготовки автора і читача. Іншими словами, жорстка структура науково-технічного тексту, певна фреймованість науково-технічного дискурсу сприяє спілкуванню автора і читача як учасників акту комунікації.

Як відомо, дискурс – це «не просто двобій, боротьба двох розумів, це двобій між особистостями, де «Я» одного комуніканта намагається перемогти «Я» іншого» [2: 293]. Саме тому дискурс можна пов'язати з поняттям конфліктності. В цьому сенсі, конфлікт – це «не тільки протиріччя в різних формах існування, але й спосіб вирішення цих протирічч» [1: 62]. Щодо науково-технічного дискурсу, ми пов'язуємо поняття конфлікту з протиріччям існування застарілої картини світосприйняття у адресата і нової, запропонованої автором. Вирішення цієї конфліктної ситуації можливе завдяки успішній аргументації. Бо саме «парадокс аргументації полягає в тому, що в ній існують і розбіжності, і згода» [1: 63]. Крім того, успіх розв'язання такої конфліктної ситуації залежить від дотримання комунікантами правил комунікації, відомих як максими Грейса, Ліча [8: 136]. Крім того, на наше переконання, успіх розв'язання вище зазначеної конфліктної ситуації можливий, якщо з самого початку спілкування учасники комунікації усвідомлюють наявність інших поглядів, навіть протилежних, як норму, і тому будують своє спілкування як рівноправне, не намагаючись надавати своїй точці зору статус «вищої інстанції».

Прагматичними чинниками створення й адекватного розуміння змісту науково-технічного дискурсу слугують риторичні норми наукового спілкування: а) принципи кооперації та мовленнєвої ввічливості [3: 28], б) етикетизація (в термінах Г.Г. Почепцова, О.М. Ільченко) [5; 7] англomовного науково-технічного дискурсу як його національно-культурна норма, що знаходить свій вияв у некатегоричній формі викладу, в) принципи відносного характеру істинності наукового знання та його композиційної організації. Останні

передбачають знання основних жанрово-стильових параметрів науково-технічного дискурсу: композиційно-структурних (стандартизації, лінійності), структурних та семантичних (категорії авторизації, фактора адресата й подвійного адресанта – автора + метаавтора). Під *метаавтором* (від гр. *meta* – “разом”, “згідно з”, “за”) розуміють опонента / пропонента основного суб’єкта мовлення – автора, тобто об’єкт його референції й оцінки [7; 5].

Характерною ознакою англійського науково-технічного дискурсу є його жанрова стратифікація та варіативність. До основних жанрів англійської науково-технічної прози належать: оглядові й експериментальні статті, наукові статті типу “обговорення за круглим столом”, “інтерв’ю”, матеріали наукових конференцій, повідомлення про майбутні та минулі конференції, нові наукові й технічні розробки, анотації, рецензії, монографії, подання на отримання грантів, традиційна та “електронна” наукова кореспонденція тощо. Наукові праці, зокрема сучасні англійські науково-технічні статті, особливо експериментальні, варіюють за структурою елементів композиційної будови, яка в цілому містить такі блоки: “анотація”, “вступ”, “методи дослідження”, “результати”/“висновки”. Такі макроблоки містять ряд мікроблоків типу “визначення території, ніші та зайняття ніші”, “фонова інформація”, “додаткова інформація”, “дефініція”, “опис”, “гіпотеза”, “перефразування”, “оцінювання”, “ствердження”, “підсумовування” та інші елементи, зокрема, такі, що виділяються в рамках теорії риторичних структур [5: 56].

Як інгерентна ознака саме науково-технічного дискурсу, *лінійність* виявляється у його надзвичайно чіткій структурованості, підпорядкуванні мікропропозицій макропропозиції, компресованості, уникненні дигресій і передається через низку метадискурсивних мовних одиниць та риторичних фігур, корекцію, експлетив, дистинкцію, енумерацію, які допомагають адресату краще орієнтуватися в тексті. Саме орієнтацією на адресата, полегшенням декодування інформації й зумовлюється етикетна функція засобів вираження лінійності в науково-технічному тексті. Згадані засоби передають:

- послідовність (*first; second; next; we begin with; we conclude by*);
- додаткову інформацію (*additionally; moreover; also*);
- уточнення та (само)виправлення (*or rather*);
- перефразування та пояснення (*simply put; in other words; that is to say*);
- екземпліфікацію та кларифікацію (*for instance; for example*);
- підсумовування (*to put it in a nutshell; in sum*);
- компресію (*in a word; briefly*).

Вони не тільки структурують дискурс, але й привертають увагу адресата до істотних фрагментів тексту з метою полегшення декодування інформації, надання читачеві найповнішого та найточнішого уявлення про предмет, явище, процес.

Жорстка структурованість науково-технічного тексту дозволяє будь-які асиметричні (нерівні) відношення між учасниками комунікації підвести до більш-менш рівноправних, до співробітництва, коли такий чинник, як ступінь фахової підготовки, постає на другий план у порівнянні з науковою цінністю роботи.

В англійських науково-технічних працях часто вживається так званий “історичний теперішній час” – *historical present*, який позначає вічну актуальність, а отже, і високу оцінку доробку певного вченого або групи вчених: *X writes/argues* замість *X wrote/argued*. У посиланнях спостерігається різний ступінь персоналізованості – від максимальної персоналізованості до часткової та мінімальної персоналізованості посилань. В етикетному плані, деперсоналізовані посилання натякають на спільність поглядів між адресантом та адресатом. Неприпустимим явищем у наукових працях є плагіат, випадки якого зазвичай засуджуються, а від винуватців вимагають обов’язкових етикетних вибачень, які друкуються на шпальтах відповідних друкованих видань.

Підсумовуючи, слід зазначити, що науково-технічний дискурс як реально існуюче явище, відображений у науково-технічних текстах. Він є:

а) інформативним і спрямованим на надання адресату певної інформації науково-технічного змісту з метою розширення світобачення читача і, навіть, з метою подальшої зміни його світосприйняття;

б) жорстко структурованим і передбачає толерантність відносин між учасниками комунікації.

У цьому сенсі, наявність протилежних поглядів є нормативною, і тільки обґрунтована аргументативність є способом змінити точку зору співрозмовника (читача).

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации // Дис. док. фил. н. – К., 1998. – 443 с.
2. Бенвенист Э. Общая лингвистика: Пер. с англ./ - М.: Прогресс, 1975. – 446 с.
3. Водак Р. Язык. Дискурс. Политика. – Волгоград: "Перемена", 1997. – 345 с.
4. Гуменюк Н. Информативність дискурсу науково-технічних текстів // Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень, Ч.1, 2007. – С. 302 – 303.
5. Ільченко О.М. Етикет англomовного наукового дискурсу: Монографія. – К.: ІВЦ "Політехніка", 2002. – 288 с.
6. Моррис Ч.У. Основания теории знаков // Семиотика: Антология / Сост. Ю.С. Степанов. М.: Акад. Проект, 2001. – С.45 – 97.
7. Почепцов Г.Г. (мол.) Теорія комунікації. – 2-ге вид., доп. – К.: ВЦ "Київський університет", 1999. – 308 с.
8. Leech G.N. Principles of Pragmatics. – London: Longman, 1983. – Vol. XII. – 250p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Світлана Мойсєнко – здобувач кафедри теорії та практики перекладу англійської мови Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут".

Наукові інтереси: прагматика сучасного англomовного науково-технічного дискурсу.

СЕМАНТИЧНА ФУНКЦІЯ НОМІНАТИВНИХ ЛАНЦЮЖКІВ БАНКІВСЬКИХ НОМІНАЦІЙ У СПЕЦІАЛЬНОМУ ДИСКУРСІ

Тетяна ГРОШКО (Чернівці, Україна)

У статті виокремлено методи аналізу дискурсу, а саме семантичний, компонентний, концептуальний та дискурсивний і досліджено функціонування банківських номінативних ланцюжків у спеціальному дискурсі.

The given paper highlights the discourse methods such as semantic, component, conceptual and discourse. The functioning of bank nominative chains in a special discourse was analyzed.

Вивчення механізму мовної номінації пов'язане з потребою комплексного дослідження змісту цього явища, особливо – вивчення та визначення одиниць вторинної номінації, що здійснюється у спеціальному, тобто банківському дискурсі, де вживаються особливі номінації та формуються нові підсистеми банківського дискурсу.

Проблема вторинної номінації отримала детальне висвітлення у плані її семантичних та словотворчих особливостей (Ф.С. Бацевич (1997), В.І. Заботкіна (1991), Л. Павленко (1999), М. Докуліл (1962), У. Вайнрайх (1972), текстотворчих функцій (А.І. Сатарова (1991), а також з точки зору синтаксичних (Н.Д. Аругюнова (1999), Б. Палек (1968) та стилістичних (Е.С. Азнаурова (1988), І.В. Арнольд (1990), М.П. Брандес (1983), Н.Ф. Пелєвіна (1980), О.Д. Пономарів (1992), Н.М. Старцева (1996), О. Ахманова (1976), В.А. Кухаренко (2000), Е. Різел (1975), Е. Шендельс (1975), Б. Совінські (1991), Г. Відовсон (1992) позицій.

У структурі банківського дискурсу можна дослідити банківські лексеми процесу вторинної номінації, визначити її у спеціальному дискурсі, які не були темою спеціальних досліджень і які неможливо вирішити поза дискурсом.

Досліджуючи одиниці номінації індивідуум звертається, в першу чергу, до лексикуна як зберігача готових одиниць номінації: для набору значень виокремлюється корелятивна мовна одиниця. Об'єктивізація особистого значення у висловлюванні передбачає передуючу йому перебудову цього змісту в мовне значення, метою якого є його пристосування до стереотипних форм мовного вираження певних значень.

Метою даного дослідження є встановлення функціональної семантики банківських номінативних ланцюжків у спеціальному дискурсі.

Семантика слів загальної лексики розвивається природним шляхом. Термін-слово виявляється знаком терміну-поняття, що належить до іншої системи матеріалізованим своїм особливим чином. Аналіз лексичних значень елементів, що входять в термін-слово, не дає достатньо точного значення терміну, а служить лише дороговказною ниткою для розуміння терміну-поняття.